

การพัฒนา รูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

นรินทร์ ศรีดอกไม้¹ ยุทธชัย บรรเทงจิตร² ธีรวุฒิ บุญยโสภณ³ และ สันชัย อินทพิชัย⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา พัฒนาและหาประสิทธิภาพรูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา โดยมีขอบเขตของการวิจัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของรัฐ การดำเนินงานอาศัยกระบวนการหลากหลายวิธีประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร งานวิจัย กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การเข้าร่วมสัมมนา การสำรวจภาคสนาม การสำรวจข้อมูล สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม หลังจากนั้นจึงเริ่มดำเนินการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและผูปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องจากสถานศึกษาและสถานประกอบการ ถึงสถานภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาของประเทศไทย แล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค โดยทำการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษาแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างการบริหารหน่วยงานสหกิจศึกษาและด้านกลไกในการสนับสนุนการดำเนินงาน กระบวนการพัฒนาและจัดทำองค์ประกอบของแต่ละด้านได้ทดลองและประเมินผลหาประสิทธิภาพด้วยการประเมินความพึงพอใจหรือการยอมรับของกลุ่มตัวอย่างต่อรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จากนั้นจึงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาให้ข้อคิดเห็น เสนอแนะ แล้วทำการปรับแก้ไข สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดหน่วยงานสหกิจศึกษานั้น สถาบันอุดมศึกษาต้องจัดทำหรือดำเนินการ คือ ด้านโครงสร้างการบริหารหน่วยงานสหกิจศึกษา หน่วยงานสหกิจศึกษาและองค์กรบริหารงานสหกิจศึกษาควรแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ หน่วยงานกลางระดับมหาวิทยาลัย หน่วยงานระดับคณะและหน่วยงานระดับภาควิชา ส่วนด้านกลไกในการสนับสนุนการดำเนินงานสหกิจศึกษา ต้องจัดทำหรือดำเนินการได้แก่ การจัดประชุมสัมมนา การจัดทำเอกสาร สื่อประชาสัมพันธ์ การจัดทำประกาศ ข้อบังคับและการจัดทำคู่มือรองรับการดำเนินสหกิจศึกษา

คำสำคัญ: การจัดหน่วยงานสหกิจศึกษา, โครงสร้างหน่วยงานสหกิจศึกษา, การดำเนินงานสหกิจศึกษา

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก ภาควิชาบริหารเทคนิคศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

² รองศาสตราจารย์ ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

³ ศาสตราจารย์ ภาควิชาครุศาสตร์เครื่องกล คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

⁴ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาครุศาสตร์โยธา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

* ผู้นิพนธ์ประสานงาน โทร. 08-1912-5884 อีเมล: nsd@kmutnb.ac.th

The Development of the Managing Model of the Co-operative Education Department in Academic Institutes

Narin Sridokmai^{1*} Yuthachai Bunterngchit² Teravuti Boonyasopon³ and Sunchai Inthapichai⁴

Abstract

This research aimed to study problems regarding co-operative education, to develop and to study efficiency of the managing model of the co-operation education units in universities. The subjects of this research composed of science and technology governmental universities. Various research-based processes were conducted including studies of documents, laws and regulations, attending seminar, survey and non-participate observation. The research process was commenced by in-depth interviewing the executive administrators and involved operators from universities to analyze current situation of management of the coop program in Thailand. All data obtained was analyzed in term of weakness, strength, opportunity and treat as well as successive factors. The management of the coop program was synthesized into 2 parts namely: administrators of the program and supporting mechanism. The developed model with composition in all aspects has been used and assessed satisfaction by the research subjects and thereafter recommended by the experts. The model was then adjusted and edited according to the experts' recommendation. In conclusion, the development of the managing model of the co-operative education department in academic institutes comprised of an administration and the coop program division. The administrations are divided into three levels namely: university level, faculty level, and department level. Supporting mechanism to manage the coop program including seminars, document, promoted media, announcement and regulations, as well as manual for the coop program management.

Keywords: the coop program management, the coop program division structure, the coop program implementation

¹ Doctoral student, Department of technical administration, Faculty of technical education, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

² Associate professor, Ph.D., Department of industrial engineering, Faculty of engineering, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

³ Professor, Ph.D., Department of Teacher training in mechanical engineering, Faculty of technical education, King Mongkut's University of Technology North Bangkok.

⁴ Associate professor, Ph.D., Department of teacher training in civil engineering, King Mongkut's University of Technology North Bangkok.

* Corresponding Author Tel. 08-1912-5884 Email: nsd@kmutnb.ac.th

1. บทนำ

การผลิตบัณฑิตต้องให้ความสำคัญการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (Work-integrated Learning, WIL) ซึ่งเป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ช่วยให้นักศึกษามีโอกาสในการประยุกต์ความรู้ทักษะการทำงานและทักษะเฉพาะที่สัมพันธ์กับวิชาชีพ ได้รู้จักชีวิตที่แท้จริงของการทำงานก่อนสำเร็จการศึกษา นอกจากนี้สถาบันการศึกษาและสถานประกอบการยังได้รับประโยชน์ในเชิงความร่วมมือและการพัฒนาปรับปรุงงาน หลักสูตรการเรียนการสอนการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ใหม่[1] [2] WIL จึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่ทำให้นักศึกษาสามารถเชื่อมโยงความรู้ทางทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้จริง มีความสามารถในการปรับตัวแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและองค์การทำให้มีความพร้อมในการทำงานมากที่สุดเมื่อสำเร็จการศึกษา[3] รูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ได้แก่ สหกิจศึกษา (Cooperative Education) ซึ่งมีมหาวิทยาลัยกับสถานประกอบการร่วมกันจัดการศึกษาที่เน้นให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ (Work Based Learning, WBL) ก่อนสำเร็จการศึกษา[4] กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาสหกิจศึกษา โดยมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เพื่อให้บัณฑิตมีความสมบูรณ์พร้อมมีคุณภาพและคุณลักษณะที่ตรงตามความต้องการขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่าง สกอ. สมาคมสหกิจศึกษาไทย เครือข่ายเพื่อพัฒนาอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษา นักศึกษา องค์กรผู้ใช้บัณฑิตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาด้วยสหกิจศึกษา[5] สกอ. กำหนดเป้าหมายไว้ว่า ในปี 2551 มีจำนวนนักศึกษาสหกิจศึกษาเพิ่มขึ้นเป็น 16,500 คน สถาบันอุดมศึกษาเข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษาเพิ่มขึ้นเป็น 106 แห่ง และมีจำนวนองค์กรผู้ใช้บัณฑิตเข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน 7,040 แห่ง[6] ผลการดำเนินงานด้านสหกิจศึกษาจากข้อมูลของ สกอ. ที่นำเสนอในการสัมมนาและแสดงผลงานด้านสหกิจศึกษา เครือข่ายสหกิจศึกษาภาคกลางตอนบนกลุ่มที่ 1 เมื่อ

วันที่ 14 กันยายน 2552 ว่า มีจำนวนนักศึกษาสหกิจศึกษา 12,974 คน สถาบันอุดมศึกษาจัดสหกิจศึกษา 57 แห่งและสถานประกอบการที่เข้าร่วมสหกิจศึกษา 6,265 แห่ง ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมาย ปัญหาเชิงประจักษ์ในการดำเนินงานสหกิจศึกษา คือ การจัดการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้ง นักศึกษา บุคลากรของสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการสหกิจศึกษา จากการประเมินความต้องการและความคาดหวังของบุคลากรเครือข่ายสหกิจศึกษาในการส่งเสริมและสนับสนุนสหกิจศึกษาจาก สกอ. [7] บุคลากรประเมินว่าสถาบันอุดมศึกษาของตนเองสามารถบริหารจัดการด้านสหกิจศึกษาได้เป็นอย่างดี อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดร้อยละ 32.81 อยู่ในระดับปานกลางถึงน้อยที่สุดร้อยละ 67.19 ซึ่งสะท้อนว่าบุคลากรส่วนใหญ่เห็นว่าสถาบัน อุดมศึกษาบริหารจัดการด้านสหกิจศึกษาได้ไม่ดี รายละเอียดเป็นดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลความคิดเห็นทั่วไปต่อการดำเนินงานสหกิจศึกษา

สถาบันของท่านสามารถบริหารจัดการด้านสหกิจศึกษาได้เป็นอย่างดี	ร้อยละ
มากที่สุด	11.50
มาก	21.31
ปานกลาง	47.51
น้อย	16.40
น้อยที่สุด	3.28

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัด สหกิจศึกษา ต้องอาศัยความร่วมมือและการดำเนินการร่วมกันของหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาและสถานประกอบการ จึงควรศึกษา พัฒนารูปแบบการจัดการของหน่วยงานที่เป็นผู้บริหาร จัดการงานสหกิจศึกษาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานสหกิจศึกษา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับสถานประกอบการและการเตรียมความพร้อมของสถานประกอบการในการจัดสหกิจศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ ส่งเสริมสนับสนุนให้

การจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษามีความต่อเนื่องและยั่งยืน โดยใช้สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของรัฐซึ่งมีการจัดสหกิจศึกษาเป็นจำนวนมากเป็นกรณีศึกษา

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 สหกิจศึกษา

สหกิจศึกษา คือรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน มหาวิทยาลัยกับสถานประกอบการร่วมกันจัดการศึกษาที่เน้นให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ (Work Based Learning, WBL) ก่อนสำเร็จการศึกษา โดยให้นักศึกษาไปปฏิบัติงานเต็มเวลาในสถานประกอบการ ได้ทำงานตรงตามสาขาวิชาชีพเป็นเวลา 16 สัปดาห์ (4 เดือน) หรือมากกว่า ทั้งนี้ นักศึกษาจะไม่อยู่ในสถานะของนักศึกษาฝึกงาน แต่จะเป็นเสมือนเจ้าหน้าที่หรือพนักงานปฏิบัติงานชั่วคราว ซึ่งนักศึกษาอาจจะได้รับสวัสดิการ ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนตามความเหมาะสม โดยสถานประกอบการจัดหาพี่เลี้ยง (Mentor หรือ Job Supervisor) ทำหน้าที่กำกับและดูแลให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะได้ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ มีโอกาสสร้างความคุ้นเคย ความเข้าใจโลกของการทำงานกับการเรียนรู้ การประยุกต์ความรู้ทักษะการทำงานและทักษะเฉพาะที่สัมพันธ์กับวิชาชีพพัฒนาทักษะวิชาชีพ พัฒนาตนเอง มีความพร้อมที่จะเริ่มทำงานได้ทันทีเมื่อจบการศึกษา [8][9]

2.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดสหกิจศึกษา

วิจิตร และอลงกต [10] กล่าวว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จหลัก คือ 1) สถานศึกษากับสถานประกอบการถือเป็นความรับผิดชอบร่วมกันในลักษณะหุ้นส่วนสหกิจศึกษา (Coop Partnership) เป็นพันธกิจและภาวะกิจร่วมที่มีนโยบายและแผนงานที่ชัดเจนและต่อเนื่อง 2) จัดเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา โดยถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรดำเนินการเป็นระบบครบกระบวนการตามมาตรฐานสหกิจศึกษาและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาศึกษา 3) มีการกำหนดส่วนงานและบุคลากรผู้รับผิดชอบการบริหารและการจัดการสหกิจศึกษา ทั้งในสถานศึกษาและสถานประกอบการ 4) สร้างความพร้อม

ในองค์กรที่จัดสหกิจศึกษาให้มีความพร้อมทุกด้าน ก่อนที่จะจัดสหกิจศึกษา 5) มีการติดตามประเมินผลการจัดสหกิจศึกษาคู่ขนานกับการจัดเพื่อนำผลมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดสหกิจให้ดียิ่งขึ้น

2.3 โครงสร้างการบริหารหน่วยงานสหกิจศึกษา

โครงสร้างการบริหารหน่วยงานสหกิจศึกษาในประเทศไทย พจมาลย์ และคณะ [11] สรุปว่าที่ผ่านมา มีสถานศึกษาต่าง ๆ ที่จัดสหกิจศึกษาใช้รูปแบบการบริหารและการจัดการสหกิจศึกษาอยู่ 3 รูปแบบ คือ 1) การบริหารและการจัดการสหกิจศึกษาโดยมีหน่วยงานกลางระดับสถานศึกษา 2) การบริหารและการจัดการสหกิจศึกษาโดยหน่วยงานกลางระดับคณะวิชาและ 3) การบริหารและการจัดการสหกิจศึกษาโดยภาควิชา ในต่างประเทศ สมาคมสหกิจศึกษาแคนาดา (Canadian Association for Co-operative Education, CAFCE) [12] ได้สรุปรูปแบบของการจัดองค์กรการบริหาร งานสหกิจศึกษาไว้ 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การบริหาร โดยหน่วยงานกลาง (Centralized Administration) 2) การบริหารงานโดยหน่วยงานระดับคณะวิชา (Decentralized Administration) 3) การบริหารงานแบบผสมระหว่างหน่วยงานกลางและคณะวิชา (Centralized / Decentralized Administration) 4) การบริหารงานแบบคณะทำงานขึ้นตรงกับส่วนกลาง (Self-Directed Work Team) และ 5) การบริหารแบบหน่วยงานสหกิจศึกษาและแนะแนวอาชีพ (Combined Co-op and Career Education)

2.4 คู่มือสหกิจศึกษา

การดำเนินงานสหกิจศึกษา องค์กรที่ดูแลรับผิดชอบด้านสหกิจศึกษาได้มีการจัดทำคู่มือสหกิจศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานสหกิจศึกษา ในต่างประเทศพบว่าคู่มือสหกิจศึกษามีการจัดทำจากองค์กรหลายระดับ ทั้งองค์กรระดับประเทศ องค์กรระดับรัฐหรือหน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรระดับสถานศึกษา ตัวอย่างเช่น

คู่มือสหกิจศึกษา โดยสมาคมสหกิจศึกษาแคนาดา สาระหลักในคู่มือประกอบด้วย บทนาเกี่ยวกับสหกิจศึกษา ประวัติของสหกิจศึกษา สมาคมสหกิจศึกษา แนวคิดในการจัดสหกิจศึกษา รูปแบบการบริหารงานสหกิจศึกษา การพัฒนาโปรแกรมและแผนการจัดสหกิจศึกษา การจัดการข้อมูล กลยุทธ์ในการแสวงหาความ

ร่วมมือในการจัดสหกิจศึกษา กิจกรรมการดำเนินงานสหกิจศึกษา [12]

คู่มือสำหรับสหกิจศึกษา การฝึกงานและการลงทะเบียนฝึกงาน โดยคณะกรรมการการศึกษารัฐอิลลินอยส์ สาระหลักในคู่มือประกอบด้วย บทนำเกี่ยวกับสหกิจศึกษา แนวทางสำหรับกรรมการ สถานศึกษา การวางแผนและพัฒนาสหกิจศึกษา การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่พึงประสงค์กับองค์กร การประสานงานโครงการสหกิจศึกษา กฎหมายที่เกี่ยวข้อง บทบาทหน้าที่อาจารย์และเจ้าหน้าที่สหกิจศึกษา การจัดทรัพยากรสำหรับสหกิจศึกษา การประเมินผล การลงทะเบียน หน่วยงานสหกิจศึกษา ตัวอย่างหลักสูตรการฝึกสหกิจศึกษา ข้อคิดบางประการสำหรับสหกิจศึกษา [13]

คู่มือสหกิจศึกษาสำหรับอาชีพะเทคนิคศึกษา มหาวิทยาลัยแมสซาชูเซตส์ สาระหลักในคู่มือประกอบด้วย บทนำ นิยามของสหกิจศึกษา ภาคการศึกษาของสหกิจศึกษา มาตรฐานบุคลากรสหกิจศึกษา กฎหมายการฝึกวิชาชีพสำหรับเยาวชน การวางแผนสหกิจศึกษา บทบาทหน้าที่ของภาคีสหกิจศึกษา การบูรณาการวิชาการกับทางเทคนิค สหกิจศึกษาสำหรับผู้พิการ การลงทะเบียนและการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา เครื่องมือในการประเมินการปฏิบัติงาน การเก็บบันทึกงานสหกิจศึกษา ระเบียบข้อบังคับ ตัวอย่างการประยุกต์เข้ากับสหกิจศึกษา ตัวอย่างข้อตกลงสำหรับสหกิจศึกษา [14]

2.5 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ปฐมาวดี [15] ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษามีข้อค้นพบและข้อเสนอแนะไว้ว่า 1) การบริหารจัดการโครงการสหกิจศึกษาโดยคณะ/ภาควิชา/สาขาวิชาควรมีการปรับปรุงหลักสูตร โดยการมีส่วนร่วมของคณาจารย์ที่เกี่ยวข้องทุกท่านภายในคณะให้อี้อต่อรายวิชาสหกิจศึกษาและควรสนับสนุนให้คณาจารย์เข้าร่วมโครงการฯ มากขึ้น เพื่อรองรับจำนวนนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้อย่างทั่วถึง 2) ศูนย์ประสานงานสหกิจศึกษา ควรมีบทบาทในการติดต่อประสานงานสถานประกอบการให้กับคณะหรือภาควิชาฯ เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม เพื่อที่จะได้มีสถานประกอบการที่เพียงพอต่อความต้องการ 3) คณะ/ภาควิชา/สาขาวิชา ควรมีการกำหนดบุคลากรประจำมา

ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบงานสหกิจศึกษาโดยตรงเพื่อให้การปฏิบัติมีประสิทธิภาพ และเกิดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการโครงการสหกิจศึกษา จากแผนการดำเนินงานส่งเสริมสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2555 [2] ระบุว่า ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจในหลักการสหกิจศึกษาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้ง สถานประกอบการ นักศึกษา ตลอดจนบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาเป็นปัญหาเชิงประจักษ์ ในการดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษามาโดยตลอด

นිරุชและคณะ[16]ติดตามผลการส่งนิติตเข้าปฏิบัติงานในสถานประกอบการตามโครงการสหกิจศึกษา พบว่าสถานประกอบการส่วนใหญ่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของโครงการสหกิจศึกษา โดยสถานประกอบการบางแห่งยังไม่เข้าใจสหกิจศึกษาอย่างชัดเจนและคิดว่าโครงการสหกิจศึกษาที่มีความคล้ายคลึงกับการฝึกงานจึงไม่ได้มอบหมายงานให้กับนิติตตรงกับสาขาวิชาที่เรียนมากนัก มีสถานประกอบการจำนวนน้อยเท่านั้นที่เข้าใจและเข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษาในขนาดมหากสถาบัน อุดมศึกษาเกิดการตื่นตัว โดยจัดให้มีระบบสหกิจศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ มากขึ้น อาจประสบกับปัญหาในเรื่องจำนวนสถานประกอบการมีจำกัดไม่เพียงพอต่อการรองรับจำนวนนักศึกษา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยอาศัยกระบวนการหลากหลายวิธี ประกอบด้วย

3.1 การศึกษาเอกสาร งานวิจัย กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การเข้าร่วมสัมมนา การสำรวจภาคสนาม (Field Survey) การสำรวจข้อมูล สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non - participative Observation)

3.2 สัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง (In-depth Interview) จากสถานศึกษาและสถานประกอบการ ถึงสถานภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาของประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของรัฐจำนวน 4 แห่ง กับสถานประกอบการทางด้านอุตสาหกรรมการผลิต คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการสื่อสาร จำนวน 6 แห่ง การสัมภาษณ์แบบแบบมีโครงสร้าง (Structured

Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดหัวข้อไว้แล้ว ลักษณะคำถามที่ต้องการข้อมูลที่ลึกซึ้ง (Probes) เป็นคำถามปลายเปิดที่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถตอบได้อย่างมีอิสระ

3.3 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค โดยทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ รูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษา

3.4 ดำเนินการสร้าง/จัดท่วงศ์ประกอบของรูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษาแต่ละด้าน แล้วประเมินความพึงพอใจ/ความเหมาะสม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง หรือการยอมรับจากหน่วยงานที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

3.5 นำองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษาให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา ให้ข้อเสนอแนะโดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในด้านสหกิจศึกษา ด้วยการเลือกใช้กลุ่มประชากรแบบเจาะจง โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมสนทนาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากสถานศึกษาจำนวน 4 คน จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และ มหาวิทยาลัยราชชมงคลพระนคร และผู้ทรงคุณวุฒิจากสถานประกอบการ 8 คน จาก บริษัทเจริญโภคภัณฑ์วิศวกรรมจำกัด บริษัท ซี.พี. แลนด์ จำกัด (มหาชน) บริษัทกฤษา จำกัด บริษัท อินทชัยคอนสตรัคชั่น จำกัด บริษัทไทยโพลีคอนส์ จำกัด (มหาชน) บริษัทเวสเทิร์น ดิจิทัล (ประเทศไทย) จำกัดและบริษัทบีทีไอส์ (ประเทศไทย) จำกัด

4. ผลการวิจัย

รูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษาแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ซึ่งประกอบด้วยด้านโครงสร้างการบริหารหน่วยงานสหกิจศึกษาและด้านกลไกในการสนับสนุนการดำเนินงานสหกิจศึกษา

4.1 ผลการพัฒนาด้านโครงสร้างการบริหารหน่วยงานสหกิจศึกษา โครงสร้างการบริหารหน่วยงานสหกิจศึกษาที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบอยู่ 3 ส่วน คือ โครงสร้างหน่วยงาน สหกิจศึกษา องค์กรบริหารงานสหกิจศึกษาและทรัพยากรสนับสนุน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

โครงสร้างหน่วยงานสหกิจศึกษา แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ หน่วยงานกลางของมหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลาง การดำเนินงานและการบริหารจัดการ ต่าง ๆ ของโครงการสหกิจศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยและรัฐบาล หน่วยงานระดับคณะวิชา รับผิดชอบในการส่งเสริม ประสานงานการจัดสหกิจศึกษาในคณะและหน่วยงานกลางระดับมหาวิทยาลัย หน่วยงานระดับภาควิชา/สาขาวิชา รับผิดชอบในการจัดทำหลักสูตร แผนการสอนและเตรียมความพร้อมของนักศึกษา พิจารณาคัดเลือกนักศึกษาสหกิจศึกษาและสถานประกอบการ จัดอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์นิเทศ นักศึกษาสหกิจศึกษาและประสานงานการจัดสหกิจศึกษาในคณะและหน่วยงานสหกิจศึกษาระดับมหาวิทยาลัย

องค์กรบริหารงานสหกิจศึกษา มีคณะ กรรมการดำเนินการโครงการสหกิจศึกษาประจำหน่วยงาน ประกอบด้วย คณะกรรมการสหกิจศึกษาระดับมหาวิทยาลัย คณะกรรมการสหกิจศึกษาระดับคณะวิชา และคณะกรรมการสหกิจศึกษาระดับภาควิชา

ทรัพยากรสนับสนุนทรัพยากรสำคัญที่ควรจัดให้มีประจำศูนย์หรือหน่วยงานสหกิจศึกษา ได้แก่ 1) บุคลากรประจำศูนย์/สำนักงานสหกิจศึกษา เช่น ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ฝ่ายพัฒนางานสหกิจศึกษาฝ่ายข้อมูลและสารสนเทศ งานทะเบียนและวัดผล เป็นต้น 2) อาคารสถานที่ เช่น สำนักงานปฏิบัติการสหกิจศึกษา ห้องประชุม/รับแขก 3) อุปกรณ์ ครุภัณฑ์สำนักงาน เช่น เฟอร์นิเจอร์สำนักงาน เครื่องถ่ายเอกสาร/สแกนเนอร์ เครื่องพิมพ์ เครื่องโทรสาร โทรศัพท์ ระบบอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสารสนเทศ คอมพิวเตอร์ Projector กล้องถ่ายรูป วีดีทัศน์ เป็นต้น

4.2 ผลการพัฒนากลไกในการสนับสนุนการดำเนินงานสหกิจศึกษา ได้แก่

การจัดประชุมสัมมนาหน่วยงานสหกิจศึกษาต้องจัดประชุมสัมมนาบุคลากรในสถาบันการศึกษาเพื่อให้บุคลากรเข้าใจในการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาและสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษา การวางแผนดำเนินการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่เป็นสหกิจศึกษาและบุคลากรได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นสามารถนำความรู้/แนวคิดไปปรับใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการจัด

การศึกษาระบบสหกิจศึกษาของสถาบัน การศึกษา โดยจัดทำเป็นโครงการประชุมสัมมนาในมหาวิทยาลัย เฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ใช้เป็น กรณีศึกษาจำนวน 3 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการ บรรยายพิเศษเริ่มต้นโครงการ สหกิจศึกษา เรื่อง "การ ดำเนินงานสหกิจศึกษา : ข้อดีและข้อจำกัด" ผลการ ประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจมาก มี ค่าเฉลี่ย 4.06 2) โครงการสัมมนาเรื่อง "ทำไมต้องสห กิจศึกษา สหกิจศึกษาจัดอย่างไร" ผลการประเมินความ พึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจมาก มีค่าเฉลี่ย 3.75 และ 3) โครงการสัมมนาเรื่อง "การนำเสนอแผนงานและ หลักสูตรตามมาตรฐานสหกิจศึกษา" ผลการดำเนินงาน มีคณะวิชาได้นำเสนอแผนงานและหลักสูตรตาม มาตรฐานสหกิจศึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้าน แผนการดำเนินงาน จำนวน 6 คณะวิชา มีจำนวน หลักสูตรตามมาตรฐานสหกิจศึกษา 18 หลักสูตร เพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยดำเนินการอยู่ 3 คณะวิชา จำนวน 4 หลักสูตร

การจัดทำเอกสารสื่อประชาสัมพันธ์ เป็นการสนับสนุน การดำเนินงานสหกิจศึกษาเพื่อเสริมสร้าง ความรู้ความ เข้าใจในสหกิจศึกษา สนับสนุนการดำเนินงานสหกิจ ศึกษา จูงใจให้บุคลากรเข้าร่วมดำเนินงานสหกิจศึกษา และสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการ โดยการ จัดทำเป็นแผ่นพับประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้สถาน ประกอบการสมัครเป็นสมาชิกของหน่วยงานสหกิจ ศึกษา แผ่นพับประชาสัมพันธ์แนะนำหน่วยงานสหกิจ ศึกษาและสื่อผสม ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้สมัครเป็น สมาชิกของหน่วยงานสหกิจศึกษา รูปแบบของสื่อมี รูปภาพและอักษรประกอบคำบรรยายบรรจุลงแผ่นซีดี ผลการดำเนินงานหน่วยงานในมหาวิทยาลัยที่ใช้เป็น กรณีศึกษายอมรับและนำไปใช้ในการดำเนินงานของ หน่วยงาน

การจัดทำประกาศข้อบังคับเพื่อสนับสนุนและรองรับ การดำเนินงานสหกิจศึกษานับเป็นสิ่งจำเป็นที่ สถานศึกษาต้องจัดทำ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดสหกิจ ศึกษาเป็นการดำเนินการร่วมกันทั้งสถานศึกษาและสถาน ประกอบการ นักศึกษาไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพนอก สถานศึกษา ประกาศ ข้อบังคับด้านการบริหาร การเงิน ต้องเอื้อและสนับสนุนภารกิจในการดำเนินงานสหกิจ

ศึกษา โดยจัดทำเป็นข้อบังคับมหาวิทยาลัยว่าด้วย สหกิจศึกษา และประกาศมหาวิทยาลัยเรื่อง กำหนด อัตราเบี้ยประชุม ค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายในการ บริหารงานโครงการสหกิจศึกษา ผลการดำเนินงาน มหาวิทยาลัยที่ใช้เป็นกรณีศึกษายอมรับและนำไปใช้ใน การดำเนินงานของมหาวิทยาลัย

การจัดทำคู่มือสำหรับการดำเนินงานสหกิจศึกษา เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในสหกิจศึกษา สนับสนุนการดำเนินงานสหกิจศึกษา จูงใจให้บุคลากร เข้าร่วมดำเนินงานสหกิจศึกษา การวัดและประเมินผล สหกิจศึกษาและความร่วมมือกับสถานประกอบการ สาระในคู่มือประกอบด้วยความหมายและหลักการ ของสหกิจศึกษา บทบาทหน้าที่ของนักศึกษา อาจารย์ ที่ปรึกษาและเจ้าหน้าที่สหกิจศึกษาระบวนการสหกิจ ศึกษาและคำแนะนำในการจัดทำโครงการสหกิจศึกษา บทบาทของสถานประกอบการกับสหกิจศึกษาและสิทธิ ประโยชน์จากการจัดสหกิจศึกษา ได้คู่มือสหกิจศึกษา เป็น 2 ฉบับ คือ คู่มือสหกิจศึกษาสำหรับนักศึกษาและ อาจารย์ที่ปรึกษา การประเมินความเหมาะสมของคู่มือ จากผู้ประเมินซึ่งเป็นนักศึกษาที่กำลังปฏิบัติสหกิจศึกษา 10 คนและอาจารย์นิเทศสหกิจศึกษา 10 คน ผลการ ประเมินโดยรวมเห็นว่าคู่มือมีความเหมาะสมในระดับมาก มี ค่าเฉลี่ย 4.34 คู่มือสหกิจศึกษาสำหรับสถาน ประกอบการ การประเมินความเหมาะสมของคู่มือ จากผู้ ประเมินซึ่งเป็นบุคลากรของสถานประกอบการทั้งที่เคย และยังไม่เคยรับนักศึกษาสหกิจจำนวน 10 แห่ง ผลการ ประเมินโดยรวมเห็นว่าคู่มือมีความเหมาะสมในระดับมาก มี ค่าเฉลี่ย 4.31

5. สรุปผล

รูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษาที่ผู้วิจัยแบ่ง ออกได้เป็น 2 ส่วน คือด้านโครงสร้างการบริหารหน่วยงาน และด้านกลไกในการสนับสนุนการดำเนินงานสหกิจศึกษา การพัฒนาในแต่ละด้านมีผลการประเมินความพึงพอใจหรือ ความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ในส่วนที่ใช้กรณีศึกษาจาก หน่วยงานผลเป็นที่ยอมรับและนำไปใช้ดำเนินงาน เมื่อนำไปเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา ความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะในแต่ละด้านสอดคล้อง กับที่ได้ดำเนินการไว้ สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษาใน

สถาบันอุดมศึกษาที่พัฒนาขึ้นนี้ สามารถนำดำเนินการจัดสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรูปแบบการจัดการหน่วยงานสหกิจศึกษา ส่วนแรก คือ ด้านโครงสร้างการบริหารหน่วยงาน สหกิจศึกษา สถาบันการศึกษาต้องจัดโครงสร้างหน่วยงานสหกิจศึกษา องค์กรบริหารงานสหกิจศึกษาและทรัพยากรสนับสนุน ส่วนที่สองด้านกลไกในการสนับสนุนการดำเนินงานสหกิจศึกษา ได้แก่ การจัดประชุมสัมมนา การจัดทำเอกสารสื่อประชาสัมพันธ์ การจัดทำประกาศข้อบังคับเพื่อสนับสนุนและรองรับการดำเนินงานสหกิจศึกษา การจัดทำคู่มือสำหรับการดำเนินงานสหกิจศึกษา

รูปแบบการจัดหน่วยงานสหกิจศึกษาทั้ง 2 ส่วน จะเป็นกลไกร่วมกันในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้บุคลากรในการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษา สร้างความตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษา จูงใจให้บุคลากรเข้าร่วมดำเนินงานสหกิจศึกษาสนับสนุนการดำเนินงานสหกิจศึกษาเกิดประสิทธิภาพมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

6. เอกสารอ้างอิง

[1] วิจิตร ศรีสอ้าน และคณะ. การอุดมศึกษากับสหกิจศึกษา. ประมวลสาระชุดฝึกอบรมสหกิจศึกษา. กรุงเทพฯ : สมาคมสหกิจศึกษาไทย, 2552.

[2] Dressler, S. and Keeling, A. E. "Student benefits of cooperative education." In R.K. Coll & Eames (Eds.), **International handbook for cooperative education : An international perspective of the theory, research and practice of work-integrated learning**. Boston : World Association for Cooperative Education, (2004) : 217-236.

[3] สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสมาคมสหกิจศึกษาไทย. **มาตรฐานและการประกันคุณภาพการดำเนินงาน สหกิจศึกษา**. นครราชสีมา : สมาคมสหกิจศึกษาไทย, 2552.

[4] สุเมธ แยมุ่น. **สหกิจศึกษา : รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ**. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชนรุ่นที่ 16. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2547

[5] เจนศิริ จันท์ศิริ. **แผนการดำเนินงานส่งเสริมสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2552**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาร่วมกับสมาคมสหกิจศึกษาไทย, 2551.

[6] คณะอนุกรรมการส่งเสริมการพัฒนา สหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา. **แผนการดำเนินงานส่งเสริมสหกิจศึกษาในสถาบัน อุดมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2555**. [ออนไลน์] 2554. [สืบค้นวันที่ 15 ตุลาคม 2554]. จาก <http://www.mua.go.th/users/bphe/cooperative/data/comnom.pdf>

[7] สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **สรุปผลการประเมินความต้องการและความคาดหวังของบุคลากรเครือข่ายสหกิจศึกษาในการส่งเสริมและสนับสนุนด้านสหกิจศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา**. [ออนไลน์] 2555. [สืบค้นวันที่ 29 มีนาคม 2555]. จาก http://www.mua.go.th/users/bphe/cooperative/data/expect_53.pdf

[8] นิมนวล ศรีจาด และคณะ. **มาตรฐาน หลักสูตรและกระบวนการสหกิจศึกษา**. ประมวลสาระชุดฝึกอบรมสหกิจศึกษา. กรุงเทพฯ : สมาคมสหกิจศึกษาไทย, 2552.

[9] Braunstein, L. A. and Loken, M. K. **Benefits of cooperative education for employers**. In R.K. Coll & Eames (Eds.), **International handbook for cooperative education: An international perspective of the theory, research and practice of work-integrated learning** (pp. 237-245). Boston : World Association for Cooperative Education, 2004.

[10] วิจิตร ศรีสอ้าน และอลงกต ยะไวทย์. "การอุดมศึกษากับสหกิจศึกษา." **วารสารสหกิจศึกษาไทย**. ปีที่ 1 (มิถุนายน 2552) : 1-9.

[11] พงมัลย์ สุรนิลพงศ์ และคณะ. **การบริหารและการจัดการสหกิจศึกษา**. ประมวลสาระชุดฝึกอบรมสหกิจศึกษา. กรุงเทพฯ : สมาคมสหกิจศึกษาไทย, 2552.

- [12] Canadian Association for Cooperative Education. **Co-operative Education Manual**. [online] 2011. [cited 2011 May 10]. Available from : URL : <http://www.cafce.ca>
- [13] Illinois State Board of Education. **Handbook for Cooperative Education, Internships, and Registered Apprenticeship**. [online] 2011. [cited 2011 September 12]. Available from : URL : <http://www.isbe.net/career/pdf/coopedhand-book.pdf>
- [14] Massachusetts Department of Elementary and Secondary Education. **Chapter 74 Manual for Vocational Technical Cooperative Education**. [online] 2011. [cited 2011 May 10]. Available from : URL : <http://www.doe.mass.edu/cte/>
- [15] ปฐมาวดี กุลวิณะไพศาล. สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. [บทความวิจัยออนไลน์] 2555. [สืบค้นวันที่ 28 มีนาคม 2555]. จาก <http://www.co-op.psd.ku.ac.th/research/research2.pdf>
- [16] นีรนุช ภาชนะทิพย์และคณะ. การติดตามผลการส่งนิสิตเข้าปฏิบัติงานในสถานประกอบการตามโครงการสหกิจศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. [บทความวิจัยออนไลน์] 2555. [สืบค้นวันที่ 28 มีนาคม 2555]. จาก <http://www.co-op.psd.ku.ac.th/research/research1.pdf>